

PSİKO-MİTOLOJİ*

M. Bilgin Saydam

‘Mit’-oloji, geniş sözcük anlamıyla, masal, mitos, epos, efsane, halk hikâyesi gibi tüm ‘sözel’ kolektif ürünleri kapsar: İç ve dış gerçeklik arasındaki, anlamlı nedensellik-biraradalık bağlantısının, yansıtma ve içe-alma gibi psikodinamik yöntemlerle sağlandığı metaforik öykülerin alanıdır. Bu sembol-yoğun öyküler, bireysel psikoloji düzleminde rüyaları andırırlar ve rüyalar gibi, elbette ki tarihsel ve sosyokültürel çerçeveleri içinde işlenebilir, yorumlanabilirler.

“Mitos” nedir?

- *μύθος* > *Mýthos* (eski yunanca) = SÖZ, ÖYKÜ, ANLATI

Tarihsel zamanın dışında-yanında vuku bulmuş, tanrılar, yarı-tanrılar, doğaüstü güçler ya da olağanötesi güç ve yetilere sahip ata-kahramanların tutum ve eylemlerinin ‘kapalı’ öyküleridir. Sembol-yoğundurlar.

Belirli bir kişi ya da topluluğun, kendini (özneyi) ve dünyayı (nesneyi) nasıl tanımlaması, doğa içinde ya da sosyal eylemlerini nasıl şekillendirmesi gerekliliğini va’zeden “kutsal/öncesiz” bilgileri ve yönergeleri içeren çerçeve şemalardır.

Coşkusal kavrayıcılıkları ve sürükleyicilikleri, varlıklarının devamının ve etkinliklerinin garantisidir.

Psikomitoloji, insanın ve insanlığın öykülerini ruhsal çözümleme yöntemleriyle ele alırken, biyolojiden sosyolojiye, fizikten teolojiye, arkeolojiden astronomiye tüm bilim dallarına ve tüm sanat alanlarına göndermelere gereksinir. J. Hillman'ın ifadesiyle, "*mitoloji antik zamanların psikolojisi, psikoloji ise modern zamanların mitolojisidir*". Günümüz insanının modern-istik zihin modelinde *arkaik* mitolojik figürlerin yerini alan soyutlaştırılmış kavramlar, en az öncülleri kadar mitolojiktir.

psikomitoloji.com

* -Saydam M.B.:

Psiko-Mitoloji: "Bilen İnsan"ın Öyküleri.

15. Anadolu Psikiyatri Günleri. Özet Kitabı: 20-22 (2006)

**Tanıyan / tanımlayan, anlayan / anlamlandıran
özne'nin bu işlevinin sonucu
her zaman bir 'mit' (=öykü) olacaktır.**

**'HOMO NARRANS' :
Kendini öykülendirerek şekillendiren insan**

Tüm bireysel ve toplumsal yaşam görüşleri, insan ve evren şemaları, bilinmezlik sisini yarma çabasındaki mitlerdir. Mit, hem kutsal alana ve kutsal-dışı gündelik yaşama yansıyan işlevselliğiyle bir '*antropomorfik evren ve zaman tasavvuru*'nu içerir.

-Tylor EB (Primitive Culture, 1871):

Mit dış dünya hakkındadır; açıklar, bilgilendirir.

→ *İlkel kuramsal bilim*

-Frazer JG (The Golden Bough, 1890):

Mit dış dünyayı kontrol etmeye yarar; büyü niteliğiyle güç amaçlıdır.

→ *İlkel teknoloji*

-Malinowski B:

Bilim, kontrol edilebilir dış gerçeklik hakkındadır.

Mit, kontrol edilemeyen dış gerçeklik hakkındadır.

-Nietzsche F, Freud S, Jung CG ...:

Mitler iç gerçeklik hakkındadır.

Dış gerçekliğin bilgisini taşıma iddiasında değildir.

→ **'Psiko-mitolojik' çözümleme**

'*Bildiğinin farkındalığındaki insan*' (homo sapiens sapiens) olarak insan türünün gelişim öyküsü (filogenez), bireysel gelişim (ontogenez) sürecinde metaforik koşutluklar bulur. *İç ve dış nesnelere dünyası içinde, ve onlara karşı duruşuyla bilincin evrimi*, insanı sâir mahlûkattan ayırdeden 'insan-lık evrimi'yle çakışır. 'Psiko-mitoloji', mitolojiyle psikolojinin, aynı 'oluş serüveni'ni, farklı simgeleştirmelerle ele aldıkları savından yola çıkar. Tanımlayıcı ve yorumlayıcı (ayrıştırmacı ve bağlantılandırıcı) *bilinç*, nesnelere ve onlarla ilişkilerinden söz ederken, kendini anla(t)maktadır. 'Mitojenik' ve 'mitolojik' olma, yani mitleri yapma ve içinde olma / yaşama, benlik bilinçliliğinin hem nedeni ve gereği, hem de amacı ve işlevidir.

Psikomitoloji,

insan var-oluşunun,
'doğa(dan) - kültür(e)' gerilimindeki açılım ve şekillenmesinin
bıraktığı meta-morfik izleri,

yani,
bireysel ve ortak mitleri
araştırma konusu edinir.

Ortak mitler kadar bireysel mitlerden de söz edebiliriz. Kolektif olsun, bireysel olsun, mitler *yaşayan* ve *yaşatan* anlatılardır. Her insan bir mit kahramanıdır. Birey, kendi özgün mitini şekillendirirken, ait olduğu türün, yani insanlığın ve sosyokültürel çerçevenin sunduğu ortak mit kahramanlarının doğum, oluş(ma), çatışma, yengi/ yenilgi ve ölümlerini de kendi zaman ve uzamında tekrarlamış olur. Ortak ve bireysel mitler, ortak-bilinç ya da bireysel benlik-bilincinin, iç ve dış gerçekliğin nesnelere arasındaki yerini ve etkileşimini öyküleyen modellerdir. Ancak bu açıklama / anlamlandırma (deskriptif) işlevi, geçmişin bilgisini de içerir (anamnestik işlev). Şimdi'de konstruktif, yani yapılandırıcı ve instruktif, yani eylem-yönlendirici bir işlev görürken, prospektif veriler, yani geleceğe ait (hatta utopik) kehanetler de içerirler. Bu işlevleriyle mitler bireyleri ve toplumları, daha doğrusu bireysel ve ortak-bilinci çepeçevre sararlar; olumsuz anlamda kısıtlayıcı / bağlayıcı (restriktif) de olabilirler. Mitolojinin boğucu kısıtlayıcılığına koşut özellikleri kişilik patolojilerinin rijid duyu, düşünce ve davranış kalıplarında görebiliyoruz. Kişilik bünyesinde süreklilik arzeden bu şemalar, esasında her türlü psikiyatrik bozuklukta belirli süreler için teşhis edebilirler.

Örgütleyici modeller olarak mitler kapalı bir sistemoloji sunarlar. Mitolojik yansıtıcılarıyla varoluşunu açıklayan bir birey ya da kültür için bu tasarımlardan ayrılmak-ayrışmak, devamlılığını-bütünlüğünü ve anlamlılığını tehdit edici olabilir. Ayrılmak ve ayrışmak, her zaman yalnızlaştırıcı ve yabancılaştırıcıdır, korkutucudur. Bireyselliğin, büyüüp-gelişirken, uzaklaştırıcı çizgisinde ileri giderken, birey, geride bıraktığı bağlarından vazgeçemediklerini 'kötü' günler için (regresif anlarda sığınmak üzere) yedekler. Mitler bilincin, -hiç sönmeyen, ancak büyüdükçe hep yeniden yorumlamaya açılan- çocukluk anıdır.

Birey ya da toplum mitlerini yaşamaya çalışırken, tarihini yapar. Dolayısıyla mitler de tarihe tabidir. Bu tarih, mitlerin iç ve dış gerçekliğe anakronistik ayak diremesiyle büzüşebilir; ancak değişim devam etmektedir. Sıkışıklık bir kırılma noktasındaki boşalmayla şiddetli bir deprem niteliğiyle, mitolojik kurgunun varlığını sürdürmeye çalıştığı zemini altüst edebilir. Eski miti değişime zorlayan iç (ruhsal) ve dış (çevresel) karşılaşmalardır. Her 'yeni' (ile) karşılaşma, içinde varolunan miti değişime zorlar. Özne bu karşılaşmalarla büyür, zenginleşir; Mitlerine hapsolan birey ya da toplumlar tarih içinde etken rol oynayamazlar; kendi tarihsellikleri yoktur, yabancı tarih'ler içinde sürüklenmeye mahkûm kalırlar.

Zamana karşı koyma, geçicilik ve değişkenliği reddetme ile 'tarihe karşı duruş', kişi ya da toplumu zaman'a yabancılaştırır, ki bu 'ân'dan ve 'hâl'den düşme, her türlü bireysel ya da kolektif patolojinin çekirdeğidir. Mitin açılması / yırtılması, zaman içinde akışa izin verir; 'tarih-sel duruş', tarihi oluşturur: Zaman-üstü, zaman-dışı niteliğiyle, sonsuz geçerliliğiyle tüm zamanda içkin olan (ya da bu savla kendini var'layan) mitem farklı olarak, tarih geçiciliğinin bilincini sürer. Bireyselliğin hem kozası, hem de meyvesi olarak 'yaratıcılık', *önce* miti tarih içine taşıyarak, yani *zamansız* olanı *zaman'a* aktararak, özneye (y)etkinlik

kazandırmaya çalışır. Ancak kendi özgün mitini şekillendirme sorumluluğunu üstlenmek, dolayısıyla da 'tarih-sellik bilinci'ne adım atmak, *eski* miti terk etme zorunluluğuyla birlikte ki, bu, belirsizliğin ürkütücülüğünü, geçiciliğin hüznünü getirir. Zira '*kozmos*'u, yani anlamlandırılmış (bilinen) varoluşu yapan '*mitos*'tur; *kozmos*'un dışında ise '*kaos*' vardır: Yani tüm ürperticiliği ve kavranamazlığıyla 'Bilinmez'. Ancak burada mesele 'mitsiz' kalmak değildir; anlamlandıran ve yorumlayan bilincin, bu işlevinin sonucu her zaman bir mit olacaktır. Tarihselliği içinde yenilenmeye hep açık kalacak mit kahramanı ('bilen insan') için ana kaygı, özgün mitlerin yaratıcısı ve merkezi, sürekli ve tutarlı bir değişim-gelişimin öznesi olabilmektir.

Kaynakça için, bkz:

Saydam MB: *Deli Dumrul'un Bilinci: "Türk-İslam Ruhu" Üzerine Bir Kültür Psikolojisi Denemesi*. Metis Yayınları, İstanbul (1997)

